

פתיחת מקרר באמצעות כלב

מעשה שהיה במי ששכח לכבות את הנורה במקרר, ולא יכול היה להוציא את עיקר מאכלי השבת, והציעו לו שיקשור את כלבו לדלת המקרר - וכשהכלב ילך משם - הדלת תפתח, וכך עשה, ולאחר השבת שאל אם יפה עשה.

והנה, אם היה שואל על שימוש בנכרי לפתיחת הדלת **היה ראוי להורות לו במקום צורך זה שייבקש מהנכרי לנתק את המקרר מהחשמל, ורצוי בשעה שהמנוע אינו פועל** - שהרי מסתבר שניתוק המקרר אינו אסור אלא מדרבנן (ראה ארחות שבת כ"ו ח'), והרי פסק השו"ע (ש"ז ה') ששבות מותרת ע"י נכרי במקום צורך גדול, ונ"ל שיתכן שכך הדין של פתיחת מקרר כהרגלו באם הנורה שבו היא רק נורת לָד - שכל הדלקתה אינה אלא מדרבנן לדעת מרן הגרשז"א (מאורי אש ג' עמ' תתס"ג), ולא עיינתי בזה כל הצורך.

וקל הוא יותר מלגבי פתיחת הדלת ע"י הנכרי, שהרי בפתיחת הדלת פ"ר [דניחא ליה] שהנורה תדלק, דאף שמדינא מותר פ"ר ע"י נכרי [ראה מ"ב (רנ"ג צ"ט) 'נוהגים שהא"י נותן התבשיל שנתקרה לגמרי על התנור קודם שהוסק שאז ליכא שום איסור כיון שאין שום אש בתנור, ומה שמסיק א"ח כ את התנור - עיקר כונתו אינו אלא לחמם בית החורף דשרי דהכל חולים הם אצל צינה ולא לחמם את התבשיל, ואף דהוי פסיק רישא לגבי התבשיל שנתחמם ממילא - מ"מ באמירה לא"י דהוי שבות דלית בו מעשה לא מחמירין כולי האי, ושרי אף בפסיק רישא'] אך ראה בשמירת שבת כהלכתה (ריש פרק ל"א, ובהערה) שמרן הגרשז"א זצ"ל **הסתפק באם להחשיב את פתיחת נורת המקרר רק כפסיק רישא שהרי אינם כשני דברים שונים שבמקרה נזדמנו לפונדק אחד - אלא הדלת והכפתור הם כמקשה אחת**, והתיר רק כי הגוי יוכל גם לנתק את החשמל של המקרר ורק אז לפתוח [מאחר ויש אפשרות כזו - שוב לא אכפת לנו אם יפתח כרגיל], ושוב חזר בו והתיר רק באם הגוי לא יודע שהאור ידלק.

אמנם, לגבי השימוש בבהמה מצאנו שני איסורים: איסור מחמר שהוא הנהגת חמור טעונה [ורחמנא אמר לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך - ואיזוהי סתם מלאכה העשויה על ידי שניהם - זו היא שהיא טעונה והוא מחמר' (רש"י שבת קנ"ג; ראה ר"ן על הרי"ף ע"ז ד': שלרשב"א מחמר הוא גם בחצר, והר"ן חלק שמה שבהמתו לא מתחייבת על מה שהוא לא מתחייב, וראה מ"ב רס"ו י' בשם פמ"ג, ואכמ"ל; ראה הר צבי או"ח א' קע"ד שיתכן שאיסור מחמר הוא גם בשאר מלאכות ולא רק בנשיאת משא, וכוונת רש"י רק לומר שמחמר ללא משא אינו אסור)], ואיסור נוסף של שביתת בהמתו - דוקא בבהמה שלו; שביתת בהמתו חמורה ממלאכה ע"י

נכרי - ראה בריש פרק מי שהחשיך (שבת קנ"ג.) 'מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לנכרי ואם אין עמו נכרי מניחו על החמור... טעמא דאין עמו נכרי הא יש עמו נכרי - לנכרי יהיב ליה, מאי טעמא חמור אתה מצווה על שביתתו נכרי אי אתה מצווה על שביתתו'.

היה נראה לי לחדש שמה שבנכרי יש מקום לומר שפתיחת הדלת ומפסק התאורה הם דבר אחד הוא כי כך גם הגוי מורגל לעשות - ובתודעתו מתקשרת פתיחת הדלת לפתיחת האור, כלומר, שונה פתיחת דלת המקרר מחיתוך ראש הבהמה המביא בהכרח למותה - לא מחמת שפעולה זו מכריחה את זו אלא כי בהכרח הרגילות לעשותן כאחת מחשיבה בדעתו את פתיחת הדלק כפתיחת האור, אך לגבי מלאכה ע"י בהמתו - היה נ"ל שזה לא שייך, כי כל שאסרו ע"י בהמתו הוא עשיית מלאכה אך לא פסיק רישא, ואין לומר שבפתיחת המקרר הוה כמעשה בידיים כמו שאומרים לגבי אמירה לנכרי - מאחר ולכלב אין שום רגילות או מודעות; אמנם, יתכן לומר להיפך, שכל שמוותר פ"ר באמצעות נכרי הוא כי עושה לדעת עצמו, אך לבהמה הרי אין דעת לעשות לדעת עצמה - ונחשב שעושה לדעת בעליה [אא"כ רק מחבר את הכלב לדלת, ושכשהכלב ירצה מעצמו ללכת - הדלת תפתח, שאז לכאורה הכלב עושה לדעת עצמו - שהיא פחותה מדעת גוי שמ"מ מקשר בין פתיחת הדלת להדלקת התאורה; יש לדון אם כשמניח את מאכל הכלב רחוק כדי שהכלב ילך לשם ובכך יפתח את הדלת - נחשב שהולך מחמת עצמו או מחמת אדוניו], וה' יאיר עיני'.

אמנם, ראיתי באבן העוזר (שכ"ח) ששאל מדוע המג"א (שכ"ח נ"ג) אסר להניח עלוקות בשבת כדי שתמצוצנה דם, ואילו מותר להעמיד בהמה על עשבים אף שתולשתן - אף ששתיהן מלאכות הנעשות בפסיק רישא, ויישב שבהנחת העלוקות כוונת המניח היא שהעלוקה תוציא את הדם, וממילא תעשה מלאכת חובל, ואילו בהנחת הבהמה על עשב מחובר - עיקר כוונתו שתמלא את כריסה, ואין לו נפ"מ באם תאכל תלוש או מחובר [ולדבריו י"ל שאסור להניח בשבת סוס בשדה קוצים אם המטרה היא כיסוחם]. לאור דבריו חשבתי לומר שמאחר ובמקרה עיקר חיבור הכלב לדלת אינו כדי להדליק את הנורה אלא רק כדי שהדלת תפתח - יש להתייר כפי שמתירים להניחה בהמה על עשב כדי שתאכל; אמנם העירוני שכל דבריו נסובים רק לגבי אכילת הבהמה, שעליה אמרו חז"ל (מכילתא דרבי ישמעאל משפטים) שהיא מותרת אף מן המחובר 'למען ינוח שורך וחמורך - הוסיף לו הכתוב ניח אחד להיות תולש מן הקרקע ואוכל...', אך אין ראיה שבכל פ"ר נתייחס רק לעיקר

כוונת האדם, אלא יתכן שמה שאסור לאדם מחמת פ"ר - יהא אסור גם ע"י בהמה. בהר צבי (או"ח א' קע"ד) כתב **שיש לדון שאסורה הרמיזה לכלב מאולף** שידליק את התאורה משום מחמר, ואם הכלב שלו - עובר גם משום שביתת בהמתו, ושאין לומר שהפעלת הכלב היא בכלל גרמא - כי התורה החשיבה את המלאכה הנעשית ע"י בהמתו, ומ"מ נלענ"ד שגם ההר צבי לא מיירי אלא כשהכלב עושה מלאכה גמורה - **אך לא שמענו מדבריו אם לאסור גם כשהכלב עושה רק מלאכה בפ"ר** כפתיחת המקרר, וה' יאיר עיני; וכן בשו"ת אור לציון (א' כ"ג) **נקט לאיסור באמירה לבהמה כמו באמירה לעכו"ם**, אלא שהתיר אמירה לבהמה מע"ש כי מה שבנכרי אסרו מע"ש הוא מטעם שחששו שאיסור אמירה הוא מחמת שיש שליחות לנכרי לחומרא [ואמירה בשבת מ"מ אסורה דהוי כדיבור חול], משא"כ לבהמה בודאי אין שליחות; אמנם, בילקוט יוסף (שבת ב' עמ' רמ"ו) חלק, וסבר שאין איסור אמירה לבהמה ולכן מותר לרמוז לקוף מאולף להדליק תאורה, אך בקוף שלו יש לאסור משום שביתת בהמתו.

כתב האבני נזר (או"ח קצ"ו) שמה שאמרו שכשהבהמה נושאת משא מחמת ששמעה קולו אסור באיסור מחמר - הוא רק כשהולכת לדעת האדם, אך אם רק משסה כלב לצוד - לא חייב משום מחמר, כי השיסוי רק מעורר את הכלב - שאח"כ עושה לדעת עצמו, אלא שמ"מ בכלב שלו יהא אסור משום שביתת בהמתו; ולפ"ז יתכן לומר שאם רק מחבר את הכלב לידיית המקרר ולא קורא לו, **אלא הכלב ילך מעצמו לכשירצה - יש להתיר בכלב של אחרים, ולא בכלב שלו** [לכאורה כשהכלב הולך לדעת עצמו אין מקום להחמיר להחשיב את פתיחת הדלת כפתיחת אור ישירה (שהצד להחמיר בזה היה מכיון שעושה לדעת אדוניו, שמודע לכך שהתאורה תדלק), אלא הוה כפ"ר רגיל, שמסתבר להתירו ע"י בהמה כמו שמתירים בנכרי].

ראה בצמח דוד (רפפורט ח' ג') שכתב שהגדרת 'מתעסק' וכדו' כלפי מלאכת בהמתו ועבדו - אינה תלויה במה שהבהמה והעבד הם בגדר 'מתעסק' אלא תלויים בבעלים, ולכן אף שהבהמה נחשבת מתעסק ואינו מתכוון כשחורשת דשה או נושאת משא - מ"מ בעליה חייבים; אמנם לענ"ד אין להקשות מכאן על מש"כ, שהרי לא היתה כוונתי לומר שכלפי הכלב נחשב כאינו מלאכת מחשבת אלא שכלפי הבעלים - לא היתה כוונת הבעלים להדלקת התאורה אלא לפתיחת הדלת, שהיא מלאכה מותרת, וזאת לאור דברי האבן העוזר שאכילת העלוקה אסורה כי כוונת הבעלים למלאכת חובל, ובאכילת הבהמה מהמחובר אין כוונתם למלאכת

קוצר אלא רק למילוי כריסה של הבהמה, וה"ה בפתיחת המקרר כוונת הבעלים איננה למלאכת מבעיר אלא לפתיחת הדלת בלבד, ולא דמי לנדון הצמח דוד שכוונת הבעלים למלאכת חורש או דש.